

PUBLISERT 1. april 2004

Iver Mysterud

Mennesket og moderne evolusjonsteori

Oslo: Gyldendal Akademisk, 2003.

Kr. 850. 1255 sider. ISBN 82 05 30442 4

Anmeldt av Carl Erik Grenness

Dette er en unik bok, både i omfang (1255 sider) og innhold, noe som gjør en tradisjonell anmeldelse både vanskelig og lett. Vanskelig når det gjelder å yte rettferdighet overfor bokens innhold. Lett når det gjelder anbefaling: Jeg kan vanskelig tenke meg en psykolog som ikke vil (eller burde) ha nytte av å lese (deler av) denne boken. Det gjelder ikke minst de mange hvis praksis består i å tilby terapeutisk hjelp. For psykologer som setter seg det mål å være i forskningsfronten er min anbefaling enda sterkere: Dette er en bok hvis innhold utgjør en nødvendig forutsetning for å være med på utviklingen av de neste tiårs psykologiske kunnskap. Og det finnes ingen liknende bok på markedet, verken i Norge eller internasjonalt. Den bør stå som et referanseverk i alle psykologers bokhylle – like selvfølgelig som andre relevante standardverk.

For noen kan det da være provoserende og paradoksalt at Iver Mysterud er biolog. Biologi er et naturfag – psykologi et samfunnsfag. Ethvert forsøk på å «biologisere» psykologien, oppfattet som å «reduere» psykologiske fenomener til biologiske, er for lengst avvist og må fortsatt avvises. Historien om både forsøk på reduksjonisme og avvising av disse forsøk utgjør imidlertid ett av de mange temaer Mysterud behandler mer inngående enn jeg har sett i noen andre artikler og bøker. Og hans eget faglige

ståsted kan forvirre de mange som tror at løsningen på faglige kontroverser er å enten være tilhenger eller motstander av bestemte posisjoner. Tendensen til inngruppeversus utgruppetenkning innen psykologisk forskning, er bare ett av de mange atferdstrekk som tradisjonell (sosialpsykologisk) forskning har avdekket, og som savner teoretisk forankring i et samlende perspektiv på menneskets natur.

Mysterud er nemlig motivert av det faktum at mange av de fag (alle?) som setter mennesket i sentrum (både sam- funnsfag og humanistiske fag) mangler en teori eller et paradigme som forener ulike retninger og tilnærminger. Han betrakter evolusjonsteorien – slik den er utformet de siste 40 årene – som en slik samlende analyseramme, en slags faglig ryggrad, for de fag, retninger og forskningsområder som bygger på forutsetninger om menneskets særegne natur. Alle samfunnsfag og humanistiske fag bygger nemlig på den implisitte forutsetning av bare mennesker kan være deltakere og bidragsytere til samfunnsmessige og kulturelle aktiviteter. Forskning innen humaniora og samfunnsvitenskap kan derfor betraktes som bidrag til avklaring av menneskeartens særegne natur – samtidig som disse fagene ikke har noen teoretisk basis for samtidig å erkjenne hvilke aspekter ved menneskers atferd som best forklares ut fra det faktum at vi også er primater. Dermed blir også koevolusjonen mellom biologisk basis og kulturelle miljøfaktorer underslått.

Dette skyldes at de fleste fagfolk innen samfunnsfag og humaniora har et konfliktfylt forhold til evolusjonsteori. Få vil avvise evolusjonsperspektivet på menneskets utvikling som art (antropogenesen). Men sporene etter misbruk av biologien som fag i form av sosialdarwinisme og egenetikk er fremdeles levende. Henvisninger til menneskets biologiske konstitusjon vekker så sterke emosjonelle reaksjoner at ordet «sosiobiologi» var nok til å hindre mange i å se relevansen av den forskning som ble utført under denne merkelappen. Videre er det slik at både psykologisk profesjonell praksis og psykologisk forskning kan bedrives uten noen referanse til den kunnskap man etter hvert har etablert om de biologiske forutsetninger for menneskelig atferd. Generelt gjelder det at skillet mellom naturvitenskaper og menneskevitenskaper er kunstig og opprettholdes av ideologiske (filosofiske og religiøse) metaposisjoner som nesten tas for gitt.

Mysterud gir oss en nesten encyklopedisk oversikt over den historiske utvikling og innholdet av forskning som viser hvorledes menneskets særegne natur (kultur) kan forstås ut fra hva han kaller «tilpasningsprogrammet». Han fremstiller både dialogen mellom ulike teoretiske (inklusive vitenskapsfilosofiske) posisjoner så vel som utviklingen av stadig nye empiriske forskningsresultater. Han gir omfattende biografiske fremstillinger av de mest sentrale forskere med vekt på både faglige bidrag og mer «private» sider ved deres liv. Han tar for seg relevansen av evolusjonsteori for en rekke fag hvor psykologien får avgjort mest plass, ikke minst på grunn av de mange psykologer som har bidratt med teorier og empirisk forskning. I vedlegget på 500 sider finner vi en god annotert bibliografi, samt en oversikt over norsk debatt, forskning, bøker og til og med hvilken relevant undervisning som tilbys ved norske universiteter. Selve litteraturlisten er den mest omfattende jeg har sett på lenge, over 100 sider lang.

Jeg har lest boken fra begynnelse til slutt (760 sider før Vedlegg) og opplevde det som en bragd. Fortsatt bruk av dette oppslagsverket vil imidlertid bestå av lesning av de kapitler eller avsnitt som er av relevans for mer spesifikke problemstillinger. Det vil ta lang tid før boken er oppbrukt som viktigste informasjonskilde når det gjelder evolusjonsteoretiske perspektiver på psykologiske problemstillinger. Vi psykologer bør være takknemlige for den enorme arbeidsinnsats Mysterud har gjort for vårt eget fagfelt.

Stephen von Tetzchner og Harald Martinsen

Alternativ og supplerende kommunikasjon

En innføring i tegnspråkopplæring og bruk av kommunikasjonshjelpemidler for mennesker med språk- og kommunikasjonsvansker

Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2002

Kr 399. 379 sider. ISBN 82 05 30444 0

Anmeldt av Sissel Iversen

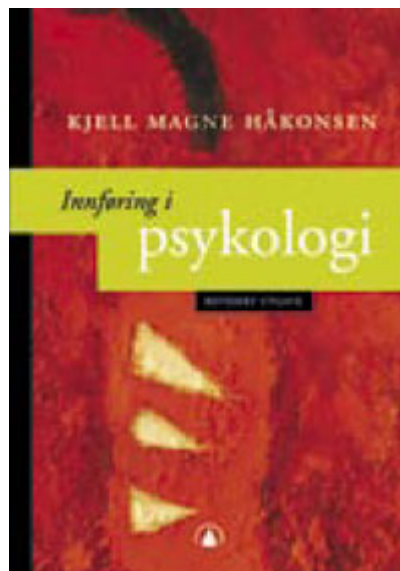
Boka er en revidert utgave av *Språk og funksjonshemning* som ble utgitt i 1991. Den første utgaven har vært et nyttig oppslagsverk for fagfolk som møter mennesker med mangelfullt utviklet talespråk. Det har skjedd en betydelig utvikling det siste tiåret både med hensyn til teoretisk forståelse og klinisk praksis. En oppdatert utgave hilses derfor velkommen.

Forfatterne ønsker å bidra til utvikling av *kommunikativ autonomi* hos mennesker med kommunikasjonsvansker. Det å gi mennesker økt mulighet til kommunikasjon gir dem samtidig økt kontroll over eget liv og mer selvrespekt. Den psykologiske betydningen av kommunikativ autonomi for et barn i utvikling kan neppe overvurderes. Når barn har sammensatte funksjonsvansker er det en fare for at dette perspektivet kommer i bakgrunnen i forhold til medisinsk behandling og trening av motoriske ferdigheter.

Boka henvender seg til alle faggruppene i dette feltet og til familier som har medlemmer med kommunikasjonsvansker. Den gir oversikt over kommunikasjonssystemer og hjelpemidler, og over de viktigste gruppene som trenger alternativ kommunikasjon. Ulike utredningsmetoder blir drøftet. Det gjøres også rede for de viktigste prinsippene for opplæring og tilpasning.

Den nye og reviderte utgaven er utvidet med over hundre sider. Eksempler er at tospråklighet og den grunnleggende forutsetning «felles oppmerksomhet» er tatt opp som egne temaer, og det er kommet et nytt kapittel om flertegnsytringer. Det tas opp mange ulike aspekter ved det å tilrettelegge for videre språkutvikling etter at ettordsytringer er etablert stadium. Hittil har det manglet en faglig god og samlet fremstilling på norsk av metoder når den første opplæringen i alternativ kommunikasjon har vært vellykket. Kapitlet om samtaleferdigheter har fått den største utvidelsen med et underkapittel om hvordan generelle skript og beskrivelser av spesifikke hendelsesforløp kan bidra til økt gjensidig forståelse og utdyping av en samtale.

Dette er ikke en bok du leser fra perm til perm, men som du tar frem ved spesifikke problemstillinger. Boka er oversiktlig og basert på oppdatert kunnskap og forskningsresultater. Metodene illustreres med gode eksempler. I forhold til min praktiske virkelighet som er innen barnehabilitering, kunne jeg ha ønsket meg mer utdypende informasjon om tospråklighet og eventuelle konsekvenser for barnets språkutvikling ved valg av tilnæringsmåte. Videre kjenner jeg mange dilemmaer i møtet med foreldre til små barn med en funksjonshemming. Foreldrenes engasjement og forståelse er avgjørende for god effekt av tiltak. Foreldrenes prosess med å akseptere og forstå konsekvensene av barnets funksjonshemming går parallelt med å akseptere at barnet trenger alternativ kommunikasjon. Fagfolks kunnskap om betydningen av tidlig intervensjon kan kollidere med foreldres behov for tid til bearbeiding. En annen utfordring er å få miljøet til å bruke alternativ kommunikasjon ofte nok til at barnet har en reell læringsmulighet. Tid kan igjen bli en avgjørende faktor. Jeg kunne altså ha ønsket meg et enda mer utfyllende kapittel om opplæring av foreldre og personale. Dette er ikke en avgjørende kritikk av boka som inneholder verdifull informasjon fra ende til annen, men snarere et hjertesukk fra en praktiker som ønsker enda mer faglig innspill.

Kjell Magne Håkonsen

Innføring i psykologi

Oslo: Gyldendal Akademisk, 2003.

Kr. 410. 352 sider. ISBN 82 05 31485 3

Anmeldt av Grete Fischer

Forfatteren henvender seg først og fremst til studenter innen helse- og sosialfag, og hovedvekten blir lagt på presentasjon av normalpsykologi. Boken dekker i hovedsak de emner som er vanlig å ta med i en introduksjon. Hvor stor plass ulike temaer får i introduksjonsbøker varierer, og et positivt trekk ved denne boken er at det er fyldig omtale av kommunikasjon, empati og relasjon. Her er eksemplene i stor grad hentet fra helse- og sosialsektoren.

Hvert kapittel innledes med en gjennomgang av hva kapitlet inneholder, og avsluttes med en oppsummering av sentrale begreper og spørsmål som er belyst. Pedagogisk fungerer dette bra, selv om utvalget av begreper etter min smak ikke alltid er like heldig. Bakerst i boken finner man en oversikt og forklaring av sentrale faguttrykk. Dessuten er det et omfattende stikkordsregister.

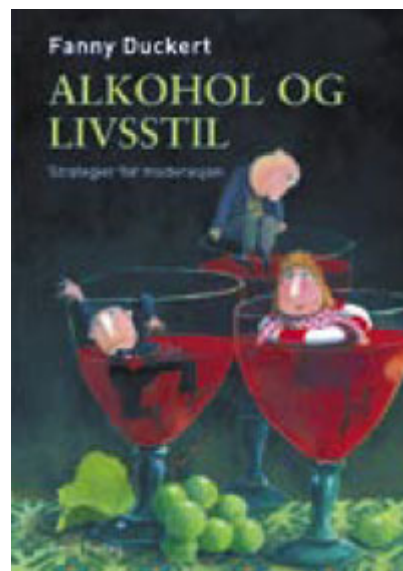
Innføringsbøker er viktige, ikke minst fordi de når ut til mange. Svært mange av leserne vil ha begrensede muligheter til å vurdere den faglige standarden på boken ettersom leseren vanligvis vil ha begrensede forkunnskaper i faget. Det å opparbeide en evne til kritisk, faglig tenkning er derfor avhengig av at bøkene legger til rette for å se aktuelle problemstillinger. En måte å gjøre dette på er ved å vektlegge metodespørsmål, en annen er ved å sette ulike teorier og teoretiske retninger opp mot hverandre. Dette synes jeg i for liten grad blir gjort i Håkonsens bok. Første kapittel inneholder riktignok en summarisk gjennomgang av de sentrale retninger innen dagens psykologi, samt en kort presentasjon av vanlige forskningsmetoder.

Språklig er boken godt tilpasset målgruppen. Forfatteren har valgt å nevne få navn, og det er sparsomt med referanser inne i teksten. På dette området synes jeg han har gått

for langt i å forenkle. Studentene trenger bøker som er gode forbilder på hvordan man skriver referanser. Dessuten vil referansene være til hjelp dersom de ønsker å gå videre og finne mer informasjon om det aktuelle emnet.

Siste kapittel handler om psykiske lidelser. Forfatteren har valgt å konsentrere seg om depresjon, schizofreni og spiseforstyrrelser, og bruker disse som illustrasjon på hva psykisk lidelse kan være. Etter min oppfatning hadde det vært naturlig i tillegg å omtale angst, ettersom dette har en høy forekomst. Forfatteren skriver verken om forekomst, behandling eller prognose. I en innføringsbok synes jeg det er naturlig at behandling får relativt liten plass, men ved helt å utelate emnet gir forfatteren fra seg en god anledning til å vise hvordan ulike tenkesett innen faget kan nedfelle seg i ulike former for praksis.

Selv om jeg har en del kritiske inn- vendinger synes jeg boken er ett av flere gode alternativer på markedet til bruk på helse- og sosialarbeiderutdanningene.

Fanny Duckert

Alkohol og livsstil

Strategier for moderasjon

Seriti forlag, 2003

Kr 348. 207 sider. ISBN 82 966467 0 7

Anmeldt av Eva Karin Løvaas

Hvorvidt Astypalaia, mitt ferieparadis i Hellas, var rette atmosfære til å for- dype seg i Fanny Duckerts bok kan dis- kuteres. Kartlegging av alkoholforbruk i en ferieperiode kan gi grunnlag for ubegrunnet bekymring. Dette er ett av Duckerts innledende poenger når hun definerer et alkoholproblem som: *å drikke på feil tid, feil sted, gale mengder og av gale grunner sammenlignet med hva som er akseptabelt i den referanse- gruppen man forholder seg til.*

Fanny Duckert er en autoritet innen rusfeltet. Dette har kommet til uttrykk gjennom tidligere bokutgivelser, artikler og i media der hun engasjerer seg i samfunnsdebatten om bruk og misbruk av rusmidler. Også i denne boken viser hun sitt mangfold. Ingenting er glemt. Temaet er ikke bare de som er i risiko for å utvikle rusmiddelmisbruk, eller de som allerede har utviklet et problem – også pårørende som partner og barn, arbeidslivet og helseapparatet er viet oppmerksomhet.

Fanny Duckert har klart å fremstille et betent område på en lettfattelig og allmenntilgjengelig måte. Uten moralisme. Jeg tror ikke det er tilfeldig at Duckert innleder boken med å vise til at den i første omgang er skrevet for personer som er usikker på eget forhold til alkohol, så til pårørende, kollegaer og tilslutt også til hjelpeapparatet. Bokens nytteverdi vil være avhengig av hvilke kategori leseren tilhører og hvilke kunnskaper en har i forkant. For godt skolerte behandlere vil boken uansett være nyttig til å anbefale videre og for å påminnes muligheten for å fremstille forholdsvis avansert kunnskap på en lett tilgjengelig måte. En del av kapitlene er skrevet i «du-form», der Duckert henvender seg til leserne som om hun ikke bare snakker til dem, men med dem. Dette kan for noen, og kanskje spesielt for gruppen boken henvender seg mest til, opprettholde oppmerksomhet og konsentrasjon over tid.

Temaene er logisk bygget opp på en måte som gjør boken pedagogisk anvendelig. Leseren blir først introdusert for hva rusavhengighet er, for så å bli invitert til innsikt i egen alkoholbruk og hvorvidt det er grunn til bekymring. I denne sammenheng er kvinnespesifikke problemstillinger viet et kapittel for seg selv. Om inntaket av rusmidler er problemfylt, har boken viet god plass til konkrete råd om hva en kan gjøre i forskjellige risikosituasjoner. Ulike terapeutiske innfallsvinkler er belyst, og rusmiddelmisbruk og psykisk helse blir sett i sammenheng.

Også i denne boken viser Fanny Duckert at det er viktig med flere tilnærminger til rusproblemet. Hun favner et helhetlig menneskesyn, med vekt på en grunnleggende respekt for enkeltindividet og dennes nettverk.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 41, nummer 4, 2004, side 313-315